

בס"ד

כמה שהאדם בוטח בה' בעבודת הפרנסה כך נקל לו יותר להרגיש את קדושת השב"ק!!!

נעשית על ידי אחרים, ולכן שפיר נאמר להם אז בלשון 'תעשה' המתייחס לאחרים ולא להאדם עצמו, כדי להורות שכהאדם נמצא במצב מרומם של 'עושי' רצונו של מקום' אז נעשו מאליהן כל הצטרותיו.

« מהו פשר הלשון נפעל בעבודת הששת ימים!?! »

כתוב בפרשתנו שש'ת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש ליהוה כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת (שמות לא, טו).

« מהו עבודת האדם ביום השבת קודש? »

הספורני כותב עה"פ שמור את יום השבת לקדשו כאשר צונו (דברים ה, א), שלשון הפסוק 'כאשר צונו' צריך ביאור, ומבאר הספורני בזה"ל: "באותו האופן שצונו במרה, כי אמנם כשצונו שם על השבת הודיע לנו שלא יספיק לנו שתקדשהו במה שתשבות בו ממלאכה, אבל שתעסוק בו בתורה ובמצוות כאומרו וה' ישר בעיניו תעשה והאזנת למצוותיו (שמות טו, כו)", עכ"ל, וזהו הביאור כאשר צונו, דהיינו כמו שצונו במרה.

עוד נאמר להלן בפרשת ויקהל, שש'ת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל העשה בו מלאכה יומת (שמות לה, ב). והמפרשים התקשו, לשם מה הזכירה התורה 'ששת ימים תעשה מלאכה' הלא המצווה היא רק לשבות ביום השביעי, ולא לעבוד בששת ימי המעשה.

והכי איתא בילקוט על תהילים (אות תפ"ח), וז"ל: "ר"י אמר, כיצד אדם עושה מלאכה כל ששה ונח בשביעי, ומתרצה עם בניו ובני ביתו, ואע"פ שאתם עושים מלאכה כל ששה, שבת יעשה כולו לתורה, מכאן אמרו ישכים אדם וישב ביום השבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש ויקרא בתורה", עכ"ל.

עוד התקשו המפרשים במה שהכתוב מתבטא בלשון נפעל, 'ששת ימים תעשה מלאכה', שמשמע כאילו שהמלאכה נעשית ע"י אחרים ולא ע"י האדם עצמו, וכן צ"ב כפל הלשון של 'שבת שבתון', שמשמע שיש כאן איזה שביטה חזקה ומיוחדת.

וכן איתא בתנא דבי אליהו (פ"א) וז"ל: "שבת יעשה כולו לתורה וכו', מכאן אמרו ישכים אדם וישנה בשבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, ויקרא בתורה וישנה בנביאים, ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ינך (קהלת ט, ז)", ע"כ.

לעומת כל זה, כאשר מעיינים בפסוקים של עשרת הדברות, רואים שלא כתבה התורה כלל את כל שינויי הלשונות הללו רק כתוב שש'ת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה וגו' (שמות כ, ט-טו). וצ"ב מדוע לא כתבה התורה הקדושה את כל הלשונות במטבע אחת, ולמה שינתה התורה את הלשונות דוקא בפרשת כי תשא וויקהל.

« בזמן עושי' רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים »

וכן איתא במדרש ילקוט שמעוני (שמות רמז ת"ח): "ויקהל משה, רבותינו בעלי אגדה אומרים, התחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה, עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם רבנים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות ללמוד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני וכו', אמר משה לישראל, אם אתם עושים כסדר הזה, הקב"ה מעלה עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שנאמר ואתם עדי נאם ה', ונאני אל (ישעיהו מג, יב)", עכ"ל.

בפירוש המלבי"ם (לעיל לא, טו) עומד על דיוקים אלו, ומבארם בהקדם מאמר חז"ל במסכת ברכות (לה): שבזמן שישראל עושי' רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם ובגני נכר אפריכם וכרמיכם (ישעיהו סא, ה), ובזמן שאין ישראל עושי' רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי עצמם שנאמר ואספת דגנך (דברים יא, יד). והיינו שבשעה שבני ישראל זוכים ועומדים במדרגה עליונה של עושי' רצונו של מקום, יש להם זכות מיוחדת שאינם צריכים לעמול במלאכות הגשמיות של זריעה וקצירה וכו', והיא נעשית להם על ידי אחרים (- כדי שיוכלו בעצמם להתפנות לעבודת ה' בלי מפריעים), אולם כשאינם במעלה זו של עושי' רצונו של מקום, אין להם יתרון מיוחד זה והם צריכים לעמול לבדם כדי להשיג מזונם.

וכן כתב הרמב"ן עה"פ זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ז), וז"ל: "וטעם לקדשו, שיהא זכרונו בו להיות קדוש בעינינו, כמו שאמר וקראת לשבת ענג לקדושה' מְכַבֵּד (ישעיהו נח, יג), והטעם, שתהא השביתה בעינינו בעבור שהוא יום קדוש, להפנות בו מעסקי המחשבות והבלי הזמנים, ולתת בו עונג לנפשנו בדרכי ה', וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה', כמו שנאמר מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת (מלכים ב' ד, כג), שהיה דרכם כן. וכך אמרו רז"ל, (ר"ה ט"ז), מכלל דבחדש ושבת בעי למיזל וכו'", עכ"ל.

ולכן כשעמדו בני ישראל בימים של קבלת התורה, זמן קצר ביותר אחרי שיצאו מטומאת ארץ מצרים, שאז עדיין לא התעלו לרום המעלות ממש, שהרי עוד לא זכו לעמול הרבה בתורה ובמצוות, [והגם שהם הגיעו לדרגות גבוהות ביותר במעמד קבלת התורה, אולם ידוע מספרים הקדושים שלא זכו לקבל המדרגות הנעלות רק בבחינת איתערותא דלעילא ולא בזכות עצמם], ולכן אז נאמר להם 'ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך' שהפסוק מתייחס להאדם, כדי להורות שכשהאדם נמצא במצב כזה, הרי הוא צריך לעבוד בעצמו, כי הלא עוד לא הגיעו למעלת 'עושי' רצונו של מקום'.

והנה על מה שאמרו חז"ל, (שבת פו) שבשבת ניתנה תורה לישראל, כתב המהר"ל (חידושי אגדות גיטין לח), וז"ל: "השבת ניתנה שהאדם יהיה פנוי מן המלאכה, ויהיה פנוי אל התורה, שהוא השלמת הנפש, כי בתורה ימצא הנפש מרגוע, ולכן הכל מודים שבשבת ניתנה תורה לישראל, וזהו להשלמת נפש ישראל", עכ"ל.

אולם, לאחר שקבלו עליהם עול התורה וזכו לעמול בה ולהתייגע בדבריה, אז הגיעו למדרגה של 'עושי' רצונו של מקום', שמלאכתם

בששת ימי מעשה בעצמם, כי היה להם לחם מן השמים, ולכן היה להם קל לשבות ביום השבת, גם בשביתה הרוחנית הפנימית, ולהתקדש בקדושתה של שבת קודש.

משא"כ כאשר יכנסו לארץ ישראל ויצטרכו לעבוד בששת ימי המעשה, עבודת האדמה איש תתן גפנו ותחת תאנתו, יהיה להם הרבה יותר קשה להתעלות ולהרגיש את קדושתה הפנימית הרוחנית של השבת, ולכן הדגישה התורה הק' דוקא במצוה זו, שזהו גם 'לדורותם', שהיינו שתמיד יהא מוטל עליהם העבודה לא לעשות את השבת רק מחמת מנוחת הגוף, אלא גם מחמת מנוחת הנפש, כדי להתקדש ולהתרומם.

« השראת השכינה בתוך בני ישראל תלויה במדת בטחונם בה! »

הדעת זקנים בעלי התוס' (כה, ה) מביא בשם המדרש דבר מחודש ומופלא, בזה"ל: "הבריה התיכון (שהיה בקרשי המשכן) היה ממקלו של יעקב אבינו, כד"א "כי במקלי עברתי את הירדן הזה", והביאו למצרים, וכשיצאו העלוהו עמו", עכ"ל.

וצריך להבין, מדוע טרחו כ"כ הרבה טרחות ושמרו על המקל הזה כדי לעשות דוקא ממנו את הבריה התיכון, הלא היו להם די והותר עצים ומקלות לעשות מהם הבריה התיכון.

ויסבר בהקדם מה שכתב בספה"ק שם משמואל (פ) ויצא תרעח) שמביא דברי המדרש (ב"ר ס"ח ב) בזה"ל: "[בשעה שלקח אליפו מיעקב את כל ממונו אמר יעקב-] שיר למעלות אֶשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים (תהלים קכא, א), 'אשא עיני אל ההורים', למלפני ולמעבדני. מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרָה גַמְלִים וגו' (בראשית כד, י), ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי (-האם אני מאבד בטחוני בבוראי), חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא עזרי מעם ה', ע"כ.

ודקדקו המפרשים, דלכא' צע"ג, וכי אפשר לומר שהיה ליעקב ח"ו רגע אחד של ספק אם השי"ת יעזור לו.

ומבאר השם משמואל, שבודאי לא התייאש יעקב אבינו לרגע מעזרתו ית', אלא כוונת המדרש הוא כדלהלן, שיש שני דרכים איך האדם משים בטחונו בהקב"ה, ישנו אדם שמסוּח דעתו מכל חששותיו ואינו מחשב חשבונות דרכי הטבע, אלא סומך את עצמו על הקב"ה שהוא יישר אורחותיו. אולם ישנה מעלה גדולה יותר, שהאדם כן מכניס ראשו ומחשב כל החשבונות הטבעיים הגשמיים, עד שמגיע להכרה אמיתית שעם כל דרכי וחשבונות הטבע, בלי עזרה מהקב"ה אין כח לשום גורם אנושי גשמי לעזור ולהושיע, והוא כענין 'ויתרון האור מן החושך', שלעומת שיש חושך בעולם ירגיש טובת ומתיקות האור עוד יותר, (וע"ש שמביא עוד יתרון).

וזהו כוונת המדרש, שמחשבתו הראשונה של יעקב אבינו לא היתה מחשבת יאוש ח"ו, אלא יעקב אבינו התנהג ע"פ דרך השני הנ"ל, שמקודם רצה להגיע למחשבה והכרה זו שאין לו שום תקוה ע"פ דרך הטבע לצאת ממצב הזה בכי טוב, ואח"כ התבונן שלמרות הכל הוא משים מבטחו לגמרי על הקב"ה.

ועפ"ז ביאור הגאון ר' חיים שאול קאופמאן (בספרו משחת שמן פ' ויצא) את המדרש הנ"ל, שכיון שמקלו של יעקב אבינו, מורה ומבטא את חוזק בטחונו של יעקב אבינו בהקב"ה, לכן הקפידו להכניסו כ'בריה התיכון' של המשכן, כדי להורות וללמד, שהבריה התיכון של השראת שכינתו ית' בין ישראל לאביהם שבשמים, תלוי בחוזק בטחונם של כלל ישראל בהקב"ה.

היוצא מכל הנ"ל, שבמצוות שבת ישנם שני חלקים, החלק הפשוט הוא עצם השביתה ממלאכה שבזה שווים כל בני ישראל יחד שכל אחד שובת ונח ממלאכתו ואינו עוסק בשום דבר חולין אשר לא כדת. והחלק השני הוא הרגשת הקדושה והמנוחה הרוחנית, שבזה לא שווים כולם כאחד, אלא כל אחד כפום מדרגה דיליה זוכה לחוש התעלות והתקדשות מאור קדושת היום אם רב ואם מעט כל אחד לפי השגתו והתעלות.

« כשחיים באמונה - יום השבת הוא יום רוחני!! »

והנה עי' בספר אפריון (להגר"ש גאנצפריד זצ"ל, בעל קיצור שלחן ערוך) שכ' בזה"ל: "אדם אשר אינו מאמין כי פרנסתו קצובה לו משמים והוא חושב כי במעשי ידיו ירויח יותר או פחות, קשה עליו שמירת שבת שכן הוא מדמה בנפשו כי בכוחו ועוצם ידו עשו לו את החיל הזה, וממילא הוא חושב כי יפסיד ממון אם ישבות ביום השביעי, שכן לדעתו אם היה עובד אותו יום היה מרויח יותר, ואם כן המאמין כי כל מזונותיו של האדם קצובה לו מר"ה, וכי אין פרנסתו תלויה במידת ההתעסקות, נקל לו לשמור את השבת כהלכתו, שאכן אין הוא מרגיש כי הפסיד דבר מה, שהרי מזוני קצוב לו בלאו הכי", עכ"ל.

ועל פי כל הנ"ל מובן גם מדוע הקדימה התורה הק' את ענין של עבודת האדם בששת ימי המעשה בכלל, ובלשון 'נפעל' בפרט, כי התורה הק' רצה ללמדנו, כי גם באותן ששת ימי המעשה שהאדם עוסק בהשתדלויות לפרנס את עצמו, חובה עליו להאמין ולהתייחס אליה כאל מלאכה שכביכול נעשית מאליה, שלא יעלה על דעתו כי הוא העושה והמפרנס, אלא ידע כי הכל משמים וכאילו נעשית המלאכה מאליה.

וכשהאדם חי כל משך ימי השבוע במדרגה זו של בטחון, ועושה רק השתדלות באופן שהוא בגדר פורע את חובו, כיון שזהו גזירת המלך, אז הוא יכול לקבל ולשמור את השבת כראוי וכנכון, נמצא לפי"ז שמלאכתו של האדם במשך ששת ימי המעשה, משמשים כהכנה רוחנית לקבל קדושת שבת קודש.

וכמו שכתב גם הגאון רבי חיים קויפמאן מבאר עד"ז (בספרו משחת שמן), שמי שזוכה להתעלות לבחינת עושה רצונו של מקום, ומלאכתו נעשית על ידי אחרים במשך כל ששת ימי המעשה, הוא זוכה שבהגיע יום השבת אין זו עבורו יום מרגוע מעמל הגשמיות, שהרי אינו ייגע כלל ביגיעות אלו, וכשמגיע יום המנוחה הריהו מתענג רק מקדושת היום וההתרוממות הרוחנית שבו, אולם מי שאינו זוכה לבחינה זו, ועדיין מלאכתו נעשית על ידי עצמו, הרי הוא מקבל את יום השבת כיום מנוחה גשמית גרידא, מעצם היגיעה מעמל ששת ימי המעשה, וקשה לו לחוש גם ההתענגות הרוחנית הפנימית שיש בשבת קודש.

ולכן מדויק היטב, שרק כאן כאשר מצבם של כלל ישראל מוגדר כמצב מרומם של 'עושין רצונו של מקום' ומלאכתו נעשית ע"י אחרים, מבטא התורה הק' את שביתת השבת בכפל לשון של 'שבת שבתון', משא"כ לעיל בזמן מתן תורה, שאז היו כלל ישראל עדיין במצב של אין עושין רצונו של מקום, כנ"ל, לכן כתוב רק פעם לשון אחת של שביתה.

אולם האדם צריך לדעת שבוודאי גם כאשר הוא עוסק וטרוד בפרנסתו בששת ימי המעשה, הוא יכול ומוטל עליו להתכונן בהכנה דרבה לקראת שבת המלכה, שגם הוא יתחבר וירגיש את חלק המנוחה הפנימית הרוחנית שבה.

וכמו שמבאר הכתב סופר (לא, טו) למה מוזכר דוקא במצות שבת שהוא 'לדורותם', הלא כל המצוות נאמרו לכל הדורות, אלא שבמדבר היו כלל ישראל מופרשים ומובדלים מן האומות, וגם לא היו צריכים לעבוד